Vesa-Pekka Tervo

Eduskunnan Hallintovaliokunta
HaV@eduskunta.fi

Viite: Hallintovaliokunta torstai 02.02.2023 klo 12.15 / HE 184/2022 vp / Lausuntopyyntö

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy:n lausunto Hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi pelastuslain ja Pelastusopistosta annetun lain muuttamisesta

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy kiittää mahdollisuudesta lausua Hallituksen esityksestä. Esityksen alkuperäisenä tarkoituksena oli pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelman mukaisesti uudistaa pelastuslaki kokonaisvaltaisen selvityksen pohjalta. Esiselvityshankkeessa ja niistä saaduissa lausunnoissa esille tuodut perusteellisempaa lainvalmistelua ja säädösmuutosten vaikutusarviointia edellyttävät muutokset pelastuslakiin on kuitenkin suunniteltu toteutettavaksi seuraavalla hallituskaudella ja nyt annettu hallituksen esitys käsittää pelastuslakiin kiireellisiksi ja välttämättömiksi tulkitut muutokset.

Pelastustoimen järjestämisestä annetun lain (613/2021) 9 §:n 1 momentin mukaan sisäministeriön yhteydessä toimii pelastustoimen neuvottelukunta, jonka tehtävänä on toimia foorumina hyvinvointialueita ohjaavien ministeriöiden ja pelastustoimen järjestämisestä vastaavien hyvinvointialueiden jatkuvaluonteisen keskustelun käymiselle ja yhteisen näkemyksen muodostamiselle. Pelastustoimen järjestämisestä annettua lakia sovelletaan hyvinvointialueesta annetussa laissa tarkoitetun hyvinvointialueen järjestämisvastuulla olevan pelastustoimen järjestämiseen, kehittämiseen, ohjaukseen ja valvontaan.

> Vaikka pelastustoimen neuvottelukunnan tehtävä ei kuulu lausuttavaan aineistoon, on jatkossa kiinnitettävä huomiota siihen, että viittaus jatkuvaluonteisen keskustelun käymiselle ei saa sellaisia merkityksiä tai muotoja, joissa hyvinvointialueille ei jäisi tosiasiallista mahdollisuutta palvelutuotannon ohjaamiseen ja kehittämiseen alueellisista lähtökohdista käsin. Valtion ohjauksen tulee pitäytyä järjestäjätasolla kohdentuen ainoastaan strategisiin kysymyksiin, joissa oleellista on muodostaa rahoittajan ja hyvinvointialueiden yhteistä käsitystä pelastustoimen palveluiden kehittämistarpeista.

CC BY

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
www.hyvil.fi
etunimi.sukunimi@hyvil.fi
Y-tunnus: 3324881-1

Välfärdsområdesbolaget Hyvil Ab
www.hyvil.fi
fornamn.efternamn@hyvil.fi
FO-nummer: 3324881-1

Keskeiset huomiot esityksestä

Valtion rooliin toiminnan ohjauksessa liittyen esityksen sivulla 23 todetaan, että sisäministeriön ohjaustehtävään kuuluu pelastuslaitosten ja pelastustoiminnan yhteistyöalueella tapahtuvan toiminnan ja suunnittelun ohjaaminen.

> Tulkinta näin laajasta ohjausmandaatista ei ole hyvinvointialuelain mukainen. Sisäministeriön ohjaustehtävään ei kuulu yhteistoiminta-alueiden tai hyvinvointialueiden toiminnan ja suunnitellun ohjaaminen. On tärkeätä, että hallintouudistuksen perustuslailliset itsehallintoa korostavat lähtökohdat sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirja otetaan huomioon myös pelastustoimesta säädettäessä sekä implementoinnissa.
> Esityksessä ei kokonaisuudessaan ole annettu riittäviä perusteita sille, että pelastustoimea käsitellään ikään kuin erillisenä kaikista muista hallinnollisista rakenteista ja muusta yhteiskunnasta. Uudistustyön tavoitteen tulisi olla juuri päinvastainen.

Esityksen sivulla 12 todetaan, että tietyissä laajoissa tilanteissa pelastustoiminnan tehokas johtaminen edellyttää käytännössä paikallisten toimenpiteiden lisäksi alueellisia ja valtakunnallisia järjestelyitä. Ja edelleen todetaan, että pelastustoiminnan kustannusvastuiden kohdentaminen edellyttää eri johtotasojen roolin täsmentämistä.

> Esityksessä johtotasojen roolit jäävät kuitenkin määrittämättä, sillä esityksen sivuilla 43–44 todetaan, että pelastustoimen johtamisen sisällöstä ei ole perusteltua säätää erikseen pelastustoiminnan yhteistyön järjestämisestä vastaavan pelastuslaitoksen pelastusviranomaisen tai sisäministeriön pelastusviranomaisen osalta, vaan se määräytyisi jatkossakin kunkin johtamistilanteen tarpeiden mukaisesti. Näin avoin määritys on omiaan tuottamaan vaikeasti ratkaistavissa olevia tulkintaeroja paitsi kustannusjaon kysymyksistä myös toimivallan käytöstä ja jaosta.

Kuten esityksessä todetaan, voimassa olevat säännökset velvoittavat ja oikeuttavat pelastustoiminnan johtamisesta vastaavia pelastusviranomaisia ylläpitämään pelastustoiminnan johtamisessa tarvittavaa tilannekuvaa. Tästä huolimatta sivulla 42 viitataan mahdollisuuteen, että alueellinen tilannekeskus voisi tuottaa johtokeskus- ja tilannekuvapalveluita myös pelastustoiminnan yhteistyöalueen muille pelastuslaitoksille silloin kun pienimpien pelastuslaitosten ei olisi tarkoituksenmukaista ylläpitää jatkuvasti toimivaa omaa tilanne- ja johtokeskusta.

> Hyvinvointialueet ovat valmiusorganisaatioita, eikä ole mahdollista nähdä ratkaisuja, joissa hyvinvointialueella ei olisi omaa tilanne- ja johtokeskusta. Ei

myöskään ole toiminnallisesti tai taloudellisesti perusteltavissa, että pelastustoiminnan tarvitsemat tilanne- ja johtokeskuspalvelut eivät olisi hyvinvointialueiden omien tilanne- ja johtokeskusten tuottamia, jolloin hyvinvointialueiden yhteiset resurssit olisivat tehokkaasti hyödynnettävissä.

Hyvinvointialueiden pelastuslaitokset vastaisivat esityksen mukaan niiden hallussa ja käytössä olevien kansainvälisessä avunannossa hyödynnettävien varusteiden ja kaluston varastoinnista ja ylläpidosta siten, että nämä erityisvalmiudet, mukaan lukien henkilöstön osaaminen, ovat tarvittaessa sisäministeriön päätöksen mukaisesti käytettävissä kansainvälisiin tehtäviin Suomea sitovien sopimusten ja sitoumusten edellyttämällä tavalla.

Kansainvälisessä avunannossa hyödynnettävien varusteiden ja kalusteiden varastointi ja ylläpito on uusi tehtävä, joka tulee huomioida hyvinvointialueiden rahoituksessa. Toimiva järjestelmä perustuu materiaalien kiertoon ja siten tehtävän toteutus edellyttää riittävää henkilöresursointia.

Esityksen mukaan valtakunnallisen johtamisen ja tilannekuvan ylläpitämisen jatkuva 24/7 valmius valtakunnallisessa tilanne- ja johtokeskuksessa edellyttää arviolta kuuden henkilötyövuoden lisäystä sisäministeriölle.

Tulkintaa lisäresurssien tarpeesta keskushallinnossa on pidettävä erikoisena ottaen huomioon, että valtioneuvostolla on koko hallintoa palveleva tilannekeskus ja että jokaisella hyvinvointialue on jo lähtökohtaisesti valmiusorganisaatio, joka kykenee kaikissa häiriötilanteissa käynnistämään välittömästi toimet, joilla pyritään palauttamaan tilanne normaaliksi.
Tilanne- ja johtokeskus toiminnan perusperiaatteiden tulisi olla yhtenevät pelastustoimessa tarkoittaen toimintoihin varautumista jo olemassa olevilla resursseilla. Pelastuslaitoksissa on koulutettu laajasti koko henkilöstöä työskentelemään tarvittaessa tilanne- ja johtokeskustehtävissä ja vastaavaa periaatetta tulisi noudattaa myös keskushallinnossa.

Esityksessä todetaan, että pelastuslain 13 luvun päivittäminen vastaamaan tietosuoja-asetuksen ja julkisen hallinnon tiedonhallinnata annetun lain mukaiseksi edellyttää niin laajaa ja kokonaisvaltaista tietosuojan ja tiedonhallinnan tarkastelua, johon annetun esityksen aikataulu ei ollut riittävä.

On hyvin perusteltua, että toteuttamatta jäänyt kokonaisvaltainen tietosuojan ja tiedonhallinnan tarkastelu käynnistetään välittömästi. Tietosuojaa ja tiedonhallintaa koskevan sääntelyn kehittämisessä on keskeisen tärkeää varmistaa hyvinvointialueiden osallistuminen valmisteluun. Näin varmistetaan, että sääntely tosiasiassa mahdollistaa palveluintegraation toteuttamisen,

rekisteröityjen oikeuksien toteuttamisen ja tiedonhallinnan kokonaisvaltaisen kehittämisen hyvinvointialueilla.

Päätös pelastustoiminnan lopettamisesta
Pelastustoiminnan johtajan päätöksellä pelastustoiminnan lopettamisesta saattaa olla merkittäviä vaikutuksia erityisesti yksityisten ja viranomaisten tehtäviin ja vastuisiin (§ 34). Tällaisia voivat olla esimerkiksi kuntien vastuu öljyvahinkojen jälkitorjunnasta, ja kohteen omistajan vastuu jälkiraivauksesta ja -vartioinnista. Toimintatapana pelastustoiminnan lopettamisesta ilmoittamisessa tulisi aina olla kirjallinen ilmoitus, josta voitaisiin poiketa yksittäisissä tilanteissa vain painavin perustein.

Varautumisrekisteristä säätäminen
Hyvinvointialueet yhtyvät esityksen näkemykseen varautumisrekisterin tarpeesta, mutta perustamiseen ja ylläpitoon liittyvät kulut tulee huomioida hyvinvointialueiden rahoituksessa. Valtion rahoituksen tasoa määritettäessä tulee ottaa täysimääräisesti huomioon hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle kuuluvien tehtävien laajuuden tai laadun muutos, kun se aiheutuu asianomaista tehtävää koskevasta laista tai asetuksesta, lakiin tai asetukseen perustuvasta valtion viranomaisen määräyksestä tai valtion talousarviosta.

Vesa-Pekka Tervo
Pelastustoimen kehittämispäällikkö
Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy